

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Olsztyn, dnia 4 marca 2019 r.

Poz. 1188

UCHWAŁA NR IV/22/2019 RADY GMINY GODKOWO

z dnia 23 stycznia 2019 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Godkowo na lata 2019-2022

Na podstawie art.18 ust.2 pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2018 roku, poz.994, ze zm.), art.87 ust.3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 roku, poz.2067 ze zm.)

uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Godkowo na lata 2019 - 2022, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Godkowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Godkowo

Tomasz Borkowski

Załącznik
do Uchwały Nr IV/22/2019
Rady Gminy Godkowo
z dnia 23 stycznia 2019 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY GODKOWO NA LATA 2019– 2022

GODKOWO
Wrzesień 2018 r.

1.WSTĘP	4
2.PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
3.UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	6
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	16
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym	16
4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020	16
4.1.2 Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami	18
4.1.3 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017.....	19
4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	20
4.1.5 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030	20
4.1.6 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo	22
4.1.7 Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020	22
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	24
4.2.1 Program Opieki nad Zabytkami Województwa Warmińsko - Mazurskiego na lata 2016-2019	24
4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Warmińsko - Mazurskiego	26
4.2.3 Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko - Mazurskiego	27
4.2.4 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego.....	27
4.2.5 Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku	29
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	29
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	29
5.1.1 Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Godkowo na lata 2013-2020	29
5.1.2 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Godkowo	30
5.1.3 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Godkowo	33
5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	34
5.2.1 Charakterystyka gminy.....	34
5.2.2 Rys historyczny	35
5.2.3 Krajobraz kulturowy.....	35
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	41
5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	41
5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	42
5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	43
5.3.4 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	43
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	44
5.5. Stanowiska archeologiczne	46
5.6 Dziedzictwo niematerialne.....	47
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	47

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	48
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	50
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	51
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	52

1. WSTĘP

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzić bowiem powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki i tradycję etnograficzną. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Przedmiotem programu opieki nad zabytkami jest dziedzictwo kulturowe znajdujące się w granicach administracyjnych gminy Godkowo. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców, zdefiniowane poprzez wpis do rejestru zabytków i w formie gminnej ewidencji zabytków.

Program wskazuje działania służące poprawie stanu zabytków ich adaptacji i rewaloryzacji oraz zwiększenia do nich dostępności mieszkańców i turystów. Podmiotem programu jest społeczność lokalna, program adresowany jest do mieszkańców gminy, w tym do właścicieli zabytków, władz samorządu terytorialnego, miejscowych organizacji i osób zainteresowanych dziedzictwem kulturowym, mogących w praktyce zastosować się do nakreślonych postulatów i możliwości działań. Gminny program opieki nad zabytkami opracowywany jest na cztery kolejne lata, tym samym zadania w nim wskazane nie wyczerpują wszystkich zagadnień związanych z problematyką ochrony zabytków w gminie. Część tych rozwiązań będzie wymagała kontynuacji w kolejnej perspektywie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Godkowo na lata 2019-2022 jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie, takich jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego czy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2817) mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 cyt. wyżej ustawy).
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (ust. 3 cyt. wyżej ustawy).
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (ust. 4 cyt. wyżej ustawy).
4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków. Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust. 2 ww. ustawy).

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.**(*t. j. Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.*) w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**(*t. j. Dz. U. 2017 poz. 2187*), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 6: klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- 1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.
- 2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.
- 3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- 4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w

szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Rejestr zabytków - dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie decyzji Wojewódzki Konserwator Zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywieżenia zabytku za granicę.

Lista Skarbów Dziedzictwa - prowadzi ją minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii - Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla

kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, o którym mowa w ust. 1, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Park kulturowy - jest formą ochrony zabytków. Tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park może być powoływany przez radę gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 16 ust. 1: wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 17: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. 2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1)

uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19: wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. 1b.

W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. 3.

W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

Art. 20: mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

- **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym**(t. j. Dz. U. 2018, poz. 994), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**(t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1073). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich

zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane**(t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1202). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska**(t. j. Dz. U. 2018 poz. 799), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody**(t. j. Dz. U. 2018 poz. 1614 ze zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. 2018 poz. 121). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej**(t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 862). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych

dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie**(t. j. Dz. U. 2018 poz. 450). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach**(t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 720). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzenie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,

- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach**(t. j. Dz. U. 2018 poz. 574 ze zm.). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach**(t. j. Dz. U. 2018 poz. 217 ze zm.).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.06.2017 r. ws. prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2017 r. poz. 1265);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 26.05.2011 r. ws. prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. nr 113, poz. 661);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. 2017 r. poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2017 r. poz. 1674);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. 2014 r. poz. 110);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 r. nr 30 poz. 259);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 r. nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. 2011 nr 89 poz. 510).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Godkowo jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się Gminny program opieki nad zabytkami połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Godkowo zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013¹ oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020².

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

¹Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013, Ministerstwo Kultury.

²Uzupełnienie narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury, Warszawa 2005 .

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest **Narodowy Program Kultury Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013**. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

- Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- ✓ Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno- finansowych w sferze ochrony zabytków,
- ✓ Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- ✓ Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

- Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

- ✓ Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- ✓ Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera opis Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”.

- Priorytet I. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami priorytetu:

- ✓ poprawa stanu zachowania zabytków,
- ✓ zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego),
- ✓ kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- ✓ zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- ✓ poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,

- ✓ zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

4.1.2 Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, opracowane przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury, są niezwykle ważnym dokumentem, związanym z ochroną zabytków w Polsce. W dokumencie zapisano między innymi: „Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. (...) Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki”.

W opracowaniu zostały zawarte cele i zadania dla Programu Krajowego. Stwierdzono, że „celem Programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce”. Za istotne, uznano przypomnienie podstawowych zasad konserwatorskich porządkujących sferę ochrony zabytków, które dotyczą konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych.

Podstawowe zasady konserwatorskie:

1. Zasady *primum non nocere* (z łac. - po pierwsze nie szkodzić);
2. Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
3. Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;
4. Zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
5. Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
6. Zasady odwracalności metod i materiałów;
7. Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie:

- ✓ Uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stan uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych;

- ✓ Działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityk sektorowych;
- ✓ Systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej;
- ✓ Dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednolicenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych;
- ✓ Kształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników;
- ✓ Współpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej.

4.1.3 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017³

Program stanowi wykonanie upoważnienia ustawowego, zawartego w art. 84 i art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami .

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017 przyjęty został w dniu 24 czerwca 2014 r. przez Radę Ministrów. Dokument ma usprawnić nadzór nad służbami konserwatorskimi oraz określić źródła finansowania inwestycji i procedur administracyjnych związanych z wydawaniem decyzji oraz przyznawaniem funduszy na prace podejmowane w obiektach zabytkowych.

Uchwalony program jest pierwszym dokumentem porządkującym działania organów sprawujących opiekę nad zabytkami. Z programu będą pochodzić fundusze między innymi na szkolenia dla urzędników i ujednolicenie kwestii formalnych. Wśród zadań uwzględnionych w przyjętym dokumencie znalazło się porządkowanie rejestru zabytków oraz przygotowanie zasad oceny stanu zachowania zabytków nieruchomych. Program ma na celu także zwiększenie społecznego zaangażowania w ochronę zabytków i opieki nad zabytkami poprzez promowanie takich narzędzi jak konkursy, konsultacje z mieszkańcami i współpraca z mediami. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zamierza przeznaczyć na jego realizację 26,5 mln zł. Dokument doprecyzowuje ponadto kompetencje samorządów w zakresie realizowania projektów konserwatorskich i rewitalizacyjnych. Zgodnie z nowymi ustaleniami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków, w ciągu najbliższych 3 lat zaangażowanie samorządów w opiekę nad zabytkami powinno znacznie wzrosnąć.

³Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 r.

4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020⁴

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe.

W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego **Priorytet 4.1 „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”**. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

4.1.5 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030⁵

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat – zbiór czynników i procesów zależnych w niewielkim stopniu od działań rządu i innych podmiotów publicznych, które mogą jednak wywierać duży wpływ na sposób prowadzenia polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, wyznaczanie celów i możliwości ich osiągania, w związku z czym powinny być uwzględniane w formułowaniu i prowadzeniu tej polityki. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem

⁴Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r., Warszawa 2013 r.

⁵Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;
11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.1.6 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo⁶

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne, w których będą się koncentrować główne zadania:

1. Sprawne i efektywne państwo;
2. Konkurencyjna gospodarka;
3. Spójność społeczna i terytorialna.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego (Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego).

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania (Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

4.1.7 Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020⁷

Ogólne wytyczne do konstruowania programu wojewódzkiego zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013* (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*), będąca rządowym dokumentem tworzącym ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej

⁶Strategia Rozwoju Kraju 2020, dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r., Warszawa 2012 r.

⁷*Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 –2020*, Warszawa 2005.

państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Strategia została stworzona centralnie dla obszaru całej Polski. Określa spójne działania realizowane w regionach. Stąd celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce, a celami częściowymi są m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków, wzrost efektywności zarządzania sferą kultury itd. Jednym z instrumentów za pomocą których realizowane są wspomniane cele *Strategii jest Narodowy Program Kultury* **Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020**, który za cel strategiczny przyjął intensyfikację i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksową poprawę stanu zabytków nieruchomych.

Cele częściowe programu to:

- ✓ poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- ✓ kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- ✓ zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- ✓ promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,
- ✓ rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- ✓ tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,
- ✓ zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę.

Cele programu realizowane będą m.in. w ramach następujących priorytetów i działań:

- **Priorytet I: Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.**
- ✓ Działanie 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.

W ramach działania zostaną zaproponowane zmiany instytucjonalne, prawne i funkcjonalne w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania zabytków na rynku. Rodzi to konieczność przeprowadzenia szerokich konsultacji ze środowiskami konserwatorskimi, właścicielami zabytków, a także z ewentualnymi partnerami Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wdrażającym zaproponowany system, a następnie wystąpienie z inicjatywami ustawodawczymi przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- ✓ Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.

W ramach działania realizowane będą projekty rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele społeczne. Projekty muszą posiadać znaczący wpływ ekonomiczny na rozwój regionalny, w tym szczególnie przyczyniać się do wzrostu dochodów, jak i zwiększać ilość miejsc pracy.

- **Priorytet II: Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego.**

- ✓ Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W ramach działania przewiduje się zrealizowanie zadań mających na celu podniesienie wykształcenie kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, oraz podniesienie zainteresowania społeczeństwa problematyką ochrony zabytków, jak również powołanie zespołu naukowego zajmującego się badaniami naukowymi w sferze wpływu zachowania i rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno – ekonomiczny regionów, w tym szczególnie turystyki. Ponadto planuje się promowanie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi poprzez aktywizację społeczności wiejskich, a także ochronę i popularyzację kultury ludowej.

- ✓ Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem i przewozem przez granice.

Działanie realizowane będzie poprzez wdrożenie Programu „Absent Patrymonium” -sieci informacji wirtualnej o zabytkach wywożonych i zaginionych. Program wpisuje się w cele i założenia MF EOG Oprócz wytyczonych w NPK „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” priorytetów i założonych działań, zadania wytyczone w dokumencie będą realizowane przez podprogramy m.in. Program „Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej”, Program Operacyjny „Promesa Ministra Kultury”.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1 Program Opieki nad Zabytkami Województwa Warmińsko - Mazurskiego na lata 2016-2019

Program został przyjęty uchwałą nr XVIII/246/16 Sejmiku Województwa Warmińsko - Mazurskiego z dnia 26 czerwca 2016 r.

Celem programu jest określenie zadań, jakie winny być realizowane w zakresie będącym przedmiotem programu. Zadania te określone są w odniesieniu do całego województwa warmińsko - mazurskiego jako regionu administracyjnego. Nie odnoszą się jedynie do władz województwa, których bezpośredni wpływ na działalność chociażby instytucji sprawujących w równej formie opiekę nad zabytkami jest ograniczony do pewnych wybranych instytucji.

1. Zespoleń i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego:

a. Warunkiem niezbędnym do realizacji zadań zapisanych w Programie jest zespolenie i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego. Można je osiągnąć poprzez:

- ✓ realizację powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące dobra kultury i natury;
- ✓ włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania województwa;
- ✓ uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków (w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego) łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej w planach rozwoju województwa;
- ✓ uwzględnianie - w planach zagospodarowania przestrzennego - ochrony środowiska naturalnego powiązanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i ruralistycznymi, zespołami architektonicznymi oraz archeologicznym dziedzictwem kulturowym;
- ✓ wspieranie procesu opracowywania gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami jako ważnego instrumentu kształtowania lokalnych strategii rozwoju;
- ✓ wykorzystywanie nowej formy ochrony zabytków, jaką stanowi park kulturowy;
- ✓ uwzględnianie - w studiach oraz planach zagospodarowania przestrzennego województwa - problematyki form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie form regionalnych w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów;
- ✓ wypracowanie programu wspomagania finansowego długofalowych działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków regionu;
- ✓ dążenie do zwiększenia zaangażowania sektora prywatnego w rewaloryzację obiektów zabytkowych;
- ✓ wspieranie programów ochrony zabytków uwzględniających finansowanie z funduszy Wspólnoty Europejskiej;
- ✓ budowa społeczeństwa obywatelskiego poprzez aktywizację i wspieranie działań organizacji pozarządowych w realizacji zadań związanych z ochroną zabytków (konkursy, powierzanie ściśle określonych zadań, wsparcie finansowe dla projektów itp.); wspieranie inicjatyw lokalnych zmierzających do tworzenia niewielkich skansenów lub izb pamięci w zabytkowych obiektach, w poszczególnych miejscowościach na terenie województwa warmińsko - mazurskiego

b. Opieka nad zabytkami nieruchomymi ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów charakterystycznych dla województwa warmińsko – mazurskiego:

- ✓ wspieranie polityki konserwatorskiej dotyczącej m. in.: postępowania zgodnie z obowiązującymi standardami i zasadami konserwatorskimi, wykonywania kompleksowych dokumentacji obiektów zabytkowych poddawanych pracom konserwatorskim bądź rewaloryzacyjnym;

- ✓ inicjowanie, wspieranie i popularyzacja działań zmierzających do wyszukania nowych właścicieli lub dzierżawców dla obiektów zabytkowych wymagających zagospodarowania;
- ✓ dofinansowywanie wybranych prac badawczych i dokumentacyjnych związanych z najważniejszymi obiektami zabytkowymi - wprowadzenie systemu wojewódzkich grantów badawczych;
- ✓ dofinansowywanie prac konserwatorskich przy zabytkach, zgodnie z priorytetami określonymi w Programie;
- ✓ wdrożenie i realizacja programów opieki nad zabytkami o szczególnym znaczeniu dla tożsamości kulturowej województwa.
 - c. Opieka nad zabytkami ruchomymi.
 - d. Opieka nad zasobami muzeów.
 - e. Program ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego województwa warmińsko-mazurskiego.
 - f. Ochrona dziedzictwa niematerialnego.
 - g. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego – rozwój turystyki, działania edukacyjne, promocyjne itp.

4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Warmińsko - Mazurskiego

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 r. uchwalona została przez Sejmik Województwa Warmińsko- Mazurskiego z dn.25 czerwca 2013 r. Uchwałą nr XXVIII/553/13. Strategia jest podstawą programową kolejnych regionalnych programów operacyjnych dla Warmii i Mazur.

Warmia i Mazury jest to region o wysokich walorach przyrodniczych opartych na jeziorach i rzekach. Postawą jest ochrona środowiska i promowanie efektywności jej zasobów. Podstawowe problemy omawiane w strategii to gospodarka, otwarte społeczeństwo i nowoczesne sieci. Wszystko to jest osadzone w środowisku przyrodniczym, które determinuje działania ludzkie w tym regionie.

Szczególnym zainteresowaniem turystów cieszą się gminy oferujące możliwości uprawiania turystyki wodnej oraz gminy, na terenie których turystyczny krajobraz tworzą zamki, kościoły i inne obiekty związane z historią regionu. Warmińsko-mazurskie odnotowuje znaczącą dynamikę liczby osób zainteresowanych ofertą muzealną .Gminy tego regionu dysponują licznymi obiektami zabytkowymi.

W analizie SWOT {rozdz.5) mocną stroną są obszary przyrodnicze prawnie chronione oraz zabytki. Również warmińsko- mazurskie, w skali kraju, wyróżnia się znaczącą liczbą obiektów zabytkowych. Strategia w dużym stopniu omawia znaczenie dwóch miast tego regionu a mianowicie Olsztyna i Elbląga, który jest tematem niniejszego opracowania.

4.2.3 Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko - Mazurskiego

Uchwała Nr 16/150/15V Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 24 marca 2015 r.

Wśród omawianych osi priorytetowych znajduje się kultura i dziedzictwo regionu. Warmińsko-mazurskie dysponuje dużym zasobem dziedzictwa kulturowego świadczącym o bogatej historii tych ziem. Pod względem liczby obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków region plasuje się na czwartym miejscu w Polsce. Odnotowuje się znaczącą dynamikę liczby osób zainteresowanych ofertą muzealną. Najpoważniejszym wyzwaniem dotyczącym większej części starej zabudowy, w tym obiektów wpisanych do rejestru, jest poradzenie sobie z postępującym procesem dekapitalizacji, spowodowanym wieloletnimi zaniedbaniami w okresie powojennym. Zaniedbania te w wielu przypadkach spowodowały zmiany i nieodwracalne straty.

Obok zasobnego dziedzictwa materialnego region charakteryzuje się różnorodnością folkloru, kultury i tradycji. W programie podkreślono, że czerpanie z tych wartości napotyka na wiele trudności. Spośród nich należy wymienić: zbyt małe wsparcie przeznaczone na kulturę, brak odpowiedniej bazy do organizowania imprez, słaby stan techniczny i funkcjonalny obiektów kultury, brak strojów regionalnych czy instrumentów muzycznych.

4.2.4 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego

Uchwała Sejmiku Województwa Warmińsko - Mazurskiego Nr VII/164/15 z dnia 27 maja 2015 r.

Program opieki nad zabytkami gminy Godkowo zgodny jest z wyznaczonymi w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko - Mazurskiego (uchwała nr VII/164/15 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 27 maja 2015 r.) celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W sferze kulturowej obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Podstawowe cele polityki przestrzennej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego dotyczą:

a) Ochronę różnorodności i odrębności kulturowej poszczególnych obszarów województwa, między innymi poprzez odpowiednie zapisy w dokumentach planistycznych i strategiczno-programowych różnej rangi,

b) Efektywne i racjonalne zagospodarowanie obiektów zabytkowych, dopuszczenie nowych funkcji do obiektów zabytkowych, pod warunkiem wykluczenia rozwiązań dysharmonijnych,

c) Promowanie i wspieranie, także materialne, zagospodarowania obiektów zabytkowych na różne cele publiczne, z wykorzystaniem dostępnych źródeł finansowania. Wypracowanie rozwiązań systemowych w tym zakresie, z udziałem wszystkich kompetentnych podmiotów,

d) Podtrzymywanie tradycji miejsca, kontynuację rozwiązań historycznych bądź nawiązanie do nich,

e) Ochronę ekspozycji zabytkowych panoram i sylwet miast oraz zespołów zabytkowych, zachowanie historycznych dominant krajobrazowych,

f) Ochronę obszarową miejsc o wysokich walorach krajobrazu kulturowego i przeciwdziałanie procesom jego degradacji. Szczególne znaczenie ze względu na swą unikatowość mają obszary: Żuławy, strefa Kanału Elbląskiego, wybrzeże Zalewu Wiślanego z krawędzią Wysoczyzny Elbląskiej, Północna Warmia oraz obszar Wielkich Jezior Mazurskich, a także Krajobraz Oberlandzki, Ziemia Lubawska i Poborze,

g) Ochronę i zachowanie dóbr kultury współczesnej, podkreślających specyficzne, współczesne – cechy krajobrazu kulturowego regionu. Szczególne znaczenie mają tu obiekty i zespoły architektoniczne w Olsztynie (planetarium, BWA, hala Urania) oraz w Elblągu (zespół zabudowy starego miasta - retrowersja oraz centrum kultury Światowid).

Rozwiązanie problemów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego będzie obejmowało przede wszystkim:

a) Ochronę i utrzymanie: zamków i warowni średniowiecznych, zespołów zabytkowych, miast historycznych i układów urbanistycznych, zabytków techniki, założeń pałacowo-parkowych, fortyfikacji nowożytnych, historycznych zespołów pielgrzymkowych, miejsc wydarzeń historycznych, wsi historycznych, zabytków archeologicznych,

b) Pełną realizację programów opieki nad zabytkami, w tym „Programu opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2012-2015”,

c) Utworzenie parków kulturowych, obejmujących szczególnie cenne elementy dziedzictwa kulturowego regionu – założenia pałacowo-parkowe, wsie historyczne, fortyfikacje nowożytne, budowle inżynierskie i zabytki archeologiczne,

d) Podwyższenie rangi ochrony prawnej innych obiektów i zespołów zabytkowych o wyjątkowych i unikatowych walorach,

e) Rewitalizację zabytkowych zespołów urbanistycznych, ruralistycznych, przemysłowych i powojennych,

f) Zachowanie, utrzymywanie i uporządkowanie zabytkowych cmentarzy wraz z zachowanymi zespołami zieleni komponowanej i elementami sztuki sepulkralnej. Obiekty te stanowią ważny element dziedzictwa regionu, świadczący o jego wielokulturowości, i który jest przedmiotem zainteresowania turystów krajowych i zagranicznych,

g) Zarządzanie zasobem zabytków archeologicznych w celu zapewnienia im przetrwania, udostępnienie obiektów archeologicznych o walorach krajobrazowych i ekspozycyjnych, jak np.: Pola

Grunwaldzkie, wybrane grodziska (np.: Gardyny, Iława Wielka Żuława, Święty Gaj, Pasym, Janiki Wielkie, Skomack Wielki) i osady (np. osada Truso w Janowie), kurhany i cmentarzyska kurhanowe (np.: Piórkowo, Weklice, Wieprz, Gródki, Nowa Wieś Wielka i inne) przez opracowanie planów ochrony i udostępnienia poszczególnych obiektów, utworzenie szlaków dziedzictwa archeologicznego oraz parków kulturowych, z zachowaniem zasad harmonijnego wkomponowania i wyeksponowania obiektów w krajobrazie danego obszaru,

h) Podjęcie działań w celu rozpoczęcia procedury zakwalifikowania Kanału Elbląskiego wraz z otaczającym go krajobrazem na listę światowego dziedzictwa UNESCO, i) Podjęcie działań w celu uznania za pomniki historii sanktuariów pielgrzymkowych w Świętej– Lipce i Stoczku Klasztorным, oraz określenie możliwości wprowadzenia na tę listę: miasta Reszel, zamków w Olsztynie i Lidzbarku Warmińskim oraz Twierdzy Boyen w Giżycku.

4.2.5 Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku

Założenia programu opieki nad zabytkami gminy Godkowo odwołują się do ogólnych treści przyjętych w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku (uchwalonej przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego uchwałą nr XXXVIII/553/13 z dnia 25 czerwca 2013 r.). W/w dokument nie zajmuje się w stopniu szczegółowym zagadnieniami związanymi z ochroną i opieką nad zabytkami. Zakłada jednak rozwój, konserwację, rewaloryzację i zagospodarowanie dóbr kultury jako czynnik powiązany z rozwojem produktów turystycznych, zwłaszcza urozmaiceniem oferty w zakresie turystyki kulturowej. Wskazuje także na potrzebę włączenia obiektów zabytkowych do procesu integracji województwa i budowania tożsamości regionalnej poprzez rozszerzenie w programach nauczania historii regionu zagadnień z zakresu dziedzictwa kulturowego.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1 Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Godkowo na lata 2013-2020

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Godkowo na lata 2013-2020 została przyjęta uchwałą nr XXVIII/140/2012 Rady Gminy Godkowo z dnia 19 grudnia 2012 r.

Zagadnieniu dziedzictwa kulturowego przeznaczony jest *Cel Strategiczny I: Prawidłowa infrastruktura oraz wykorzystanie zasobów przyrodniczo-kulturowych*, gdzie wyznaczono planowane przedsięwzięcia takie jak:

Cel Operacyjny 1. Tworzenie planów zagospodarowania przestrzennego:

- Aktualizacja studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Godkowo w związku ze zmieniającymi się warunkami ekologicznymi – przyrodniczymi i prawnymi.
- Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego pod tereny nowej zabudowy mieszkaniowej oraz pod tereny inwestycyjne z alternatywnymi rozwiązaniami.

Cel Operacyjny 4. Poprawa infrastruktury turystycznej:

- Modernizacja istniejących i stworzenie nowych szlaków pieszo-rowerowych na terenie Gminy Godkowo.
- Podejmowanie inicjatyw oraz wspieranie projektów mających na celu stworzenie dodatkowej oferty rekreacyjno-turystycznej na bazie istniejących na terenie gminy obiektów zabytkowych.
- Działania dostosowujące bazę turystyczną do potrzeb turystów.
- Utworzenie Centrum Informacji Turystycznej i Produktu Lokalnego.

5.1.2 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Godkowo

Obecnie obowiązujące *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Godkowo* zostało przyjęte uchwałą nr XVII/81/2016 przez Radę Gminy Godkowo w dniu 31 marca 2016 r.

W Studium omówiono stan dziedzictwa kulturowego i zabytków, krajobrazu kulturowego oraz kultury współczesnej (rozdział 7). Opisano w nim także zasady ochrony krajobrazu kulturowego gminy (s. 61-69). Wymieniono następujące zasady ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego:

- zasadę harmonijnego wkomponowania nowej zabudowy w istniejący krajobraz kulturowy, w szczególności w sposób uwzględniający historyczne rozplanowanie wsi;
- zasadę ochrony zachowanych obiektów o wartości kulturowej, w szczególności przykładów budownictwa drewnianego oraz charakterystycznych obiektów małej architektury, tj. kapliczek i krzyży przydrożnych;
- utrzymanie i wyeksponowanie charakteru wsi o zachowanym historycznym układzie ruralistycznym wraz z zabytkową zabudową;
- rewaloryzacja zatartych istotnych elementów rozplanowania wsi,

Zasada harmonijnego wkomponowania nowej zabudowy w istniejący krajobraz kulturowy powinna być realizowana poprzez:

- wkomponowanie nowej zabudowy w istniejący układ topograficzno-przestrzenny;
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznych form, w szczególności pod względem kontynuacji zasad lokalnej tradycji budowlanej, detalu architektonicznego, formy oraz kolorystyki i materiałów;
- uzupełnianie ciągów istniejącej zabudowy z ograniczeniem realizacji nowych zespołów zabudowy w otwartym krajobrazie pól i łąk do obszarów wyznaczonych w Studium, na których nastąpi zmiana przeznaczenia terenów, z zachowaniem zadrzewień i zakrzewień przydrożnych i śródpolnych.

Ochrona elementów o wartości kulturowej, nie objętych ochroną prawną, winna być podporządkowana niżej wymienionym działaniom:

1) dla obiektów architektury:

- na utrzymaniu istniejącej zabudowy w należyтым stanie technicznym, z dopuszczeniem zmiany funkcji obiektu i podniesieniem standardu wyposażenia techniczno-użytkowego, z zastrzeżeniami dotyczącymi zachowania w maksymalnym stopniu, a tam gdzie jest to możliwe, odtworzeniu historycznej kompozycji obiektu (wysokość, kształt, układ eksponowanych elewacji, kształt dachu, rozmieszczenie, wielkość i proporcje otworów), zewnętrznego detalu architektonicznego, a także dostosowaniu nowej funkcji i nowego programu użytkowego do specyfiki obiektu,

- na zachowaniu, w przypadku remontów, historycznego detalu architektonicznego i wyposażenia wnętrz (o ile występują),

- na zachowaniu historycznych relacji przestrzennych i obiektów wspomagających (np. zabudowa gospodarcza towarzysząca zabudowie siedliskowej) oraz zieleni towarzyszącej w obrębie działek, na których są zlokalizowane;

2) dla zabudowy gospodarczej:

- na utrzymaniu w należyтым stanie technicznym, z dopuszczeniem zmiany funkcji i podniesieniem standardów wyposażenia,

- na dopuszczeniu likwidacji zużytych technicznie lub grożących katastrofą budowlaną obiektów, z zaleceniem lokalizacji nowej zabudowy, dostosowanej gabarytem i lokalizacją do zabudowy likwidowanej,

3) dla elementów małej architektury, w tym kapliczek, na ochronie przed dewastacją i bieżących pracach konserwacyjnych, z maksymalnym zachowaniem pierwotnego wyrazu architektonicznego.

Strefy ochrony konserwatorskiej układów ruralistycznych

Strefy ochrony konserwatorskiej układów ruralistycznych winny obejmować dobrze zachowane zabytkowe części układów wsi. Na terenie gminy Godkowo wyróżniają się następujące

wsie, które należy objąć ochroną konserwatorską: Dobry, Osiek, Podągi, Skowrony, Ząbrowiec. W strefach ochrony konserwatorskiej zabytkowych układów przestrzennych lub ich fragmentów ochronie podlega:

- historyczna kompozycja układu przestrzennego, w tym rozplanowanie zabudowy;
- istniejąca zabytkowa zabudowa i inne elementy zagospodarowania (starodrzew, mała architektura);

- rozplanowanie i przekroje ulic wraz z ich nawierzchniami;
- rozplanowanie i linie zabudowy siedlisk;
- formy architektoniczne zabudowy mieszkalnej i gospodarczej;
- zieleń komponowana związana integralnie z zabytkowym układem.

Obowiązują następujące warunki ochrony:

- zachowanie i rewaloryzacja zasadniczych ww. elementów zagospodarowania wsi;
- kontynuacja lokalnej tradycji budowlanej, dostosowanie charakteru nowej zabudowy uzupełniającej do zabytkowego otoczenia.

Zabytki archeologiczne

W odniesieniu do zabytków archeologicznych, obowiązki dla osób planujących zagospodarowanie zabytków, prowadzenie badań, prac i robót oraz podejmowanie innych działań przy zabytkach, wynikają z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z których wynika iż zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych, ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji, wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny.

Historyczne aleje przydrożne, inne założenia zieleni komponowanej

Zachowanie harmonijnego krajobrazu gminy wymaga pielęgnacji cennej krajobrazowo zieleni, w szczególności zadrzewień dróg, zespołów zieleni śródpolnej związanej z niwowym układem pól, zespołów zieleni siedliskowej związanej z zabudową wsi, starodrzewu, cennych cmentarzy i pozostałości zieleni podworskiej.

Zabytkowe cmentarze

Cmentarze podlegają ochronie i opiece bez względu na stan zachowania (art. 6). Zabytkowe cmentarze podlegają ochronie konserwatorskiej. Ustala się następujące zasady ochrony:

- a) zachowanie i pielęgnacja zieleni, a szczególnie starodrzewu następujących założeń cmentarnych;
- b) zachowanie i pielęgnacja układu alei oraz kwater grobowych;
- c) utrzymanie historycznych ogrodzeń terenów cmentarzy,

d) utrzymanie historycznych form zabudowy na terenie cmentarzy, takich jak np. kaplice cmentarne.

Kierunki działań związanych z ewidencjonowaniem zabytków i opieką nad zabytkami:

1. Należy sporządzić Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

2. Gminną ewidencję zabytków - należy dokończyć jej opracowanie zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

3. Gminny program opieki nad zabytkami należy sporządzić w oparciu o gminną ewidencję zabytków, zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. W miarę sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zasady ochrony krajobrazu kulturowego gminy, w tym zabytków budownictwa i zabytków archeologicznych, będą funkcjonować w formie prawa miejscowego, przyjętego uchwałami Rady Gminy.

5.1.3 Miejsce Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Godkowo

Miejsce plany zagospodarowania przestrzennego stanowią akty prawa miejscowego przyjmowane w formie uchwał przez Radę Miejską/Gminy, określające przeznaczenie oraz warunki zagospodarowania i zabudowy terenów. MPZP uwzględniają również ochronę dziedzictwa kulturowego i zabytków poprzez określenie obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską.

Miejsce Plany Zagospodarowania Przestrzennego z obszaru gminy Godkowo obejmujące tereny zabytkowe oraz zasady ich ochrony przedstawiono w poniższej tabeli.

Miejsce plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru gminnej przestrzeni rolniczo leśnej wyłączonej z lokalizacji nowej zabudowy w gminie Godkowo	Uchwała nr XXIX/ 142/05 Rady Gminy Godkowo z dnia 31 sierpnia 2005 r.	Dz. Urz. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z 2005 r. nr 138
§ 7 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. 1. Na obszarze objętym planem nie występują obiekty i obszary prawnie chronione - wpisane do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego. Na obszarze objętym planem nie występują obiekty i obszary będące w ewidencji zabytków WKZ. Plan obejmuje niezabudowane obszary gminy Godkowo. 2. Dla stanowisk archeologicznych znajdujących się w granicach planu ustala się strefę ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego: 1) w granicach strefy ochrony konserwatorskiej działalność budowlana winna być poprzedzona badaniami. Szczegółowy zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych przy zabytku, wojewódzki konserwator zabytków ustala w drodze decyzji. 3. Na terenie objętym opracowaniem planu znajdują się zabytkowe obszary, do których zalicza się zabytkowe cmentarze. Zabytkowe cmentarze podlegają ochronie konserwatorskiej. 2) ustala się następujące zasady ochrony: a) zachowanie i pielęgnacja zieleni, a szczególnie starodrzewu następujących założeń cmentarnych: Karwity dz. nr 18, Miłosna dz. nr 60/1, Grużajny dz. nr 4/4, Burdajny dz. nr 45, Lesiska dz. nr 44 i 110, Dobry dz. nr 301, Szymbory dz. nr 144, Osiek dz. nr 268, Krykajny dz. nr 120, b) zachowanie i pielęgnacja układu alei oraz kwater grobowych, c) utrzymanie historycznych ogrodzeń terenów cmentarzy, d) utrzymanie historycznych form zabudowy na terenie cmentarzy, takich jak np. kaplice cmentarne.		
Miejsce plan zagospodarowania	Uchwała nr XXIV/102/2008	Dz. Urz. Woj. Warmińsko-

przestrzennego terenu w rejonie drogi wojewódzkiej Nr 513 oraz drogi powiatowej Nr 09242 w Godkowie, Gmina Godkowo	Rady Gminy Godkowo z dnia 30 października 2008 r.	Mazurskiego nr 2008.202.3160
§ 10. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. 1. Na obszarze objętym planem nie występują obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków. 2. Ustala się strefę ochrony konserwatorskiej "B", w której ochrona polega na: a) porządkowanie terenu dawnego cmentarza przy zachowaniu istniejącej jego konfiguracji, b) utrzymanie kształtu, rodzaju i miejsca zadrzewień (stanowiących pozostałości pierwotnego układu) oraz nowych, uzupełniających dosadzeniach zieleni wysokiej. 3. Na terenie objętym planem nie występują dobra kultury współczesnej.		
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie drogi powiatowej Nr 09344 z Godkowa do Skowron, Gmina Godkowo	Uchwała nr XXIX/128/2009 Rady Gminy Godkowo z dnia 19 lutego 2009 r.	Dz. Urz. Woj. Warmińsko-Mazurskiego nr 2009.48.762
§ 10. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. 1. Na obszarze objętym planem nie występują obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków. 2. Ustala się strefę ochrony konserwatorskiej "B", w której ochrona polega na: a) zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania; b) dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji ruralistycznej w zakresie skali i bryły budynku i stosowania tradycyjnych materiałów budowlanych; c) wymóg ustalenia wszelkich projektów inwestycyjnych w obrębie strefy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. 3. Na terenie objętym planem nie występują dobra kultury współczesnej.		
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu wsi Godkowo, Gmina Godkowo	Uchwała nr XXIV/113/2012 Rady Gminy Godkowo z dnia 19 września 2012 r.	Dz. Urz. Woj. Warmińsko-Mazurskiego nr 2012.2793
§ 7. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. 1. W granicach planu nie występują obiekty wpisane do rejestru zabytków. 2. Ustala się strefę ochrony konserwatorskiej zabytkowego cmentarza ewangelickiego, w granicach wskazanych na rysunku planu, w której ochrona polega na: 1) ochronie terenu dawnego cmentarza ewangelickiego przed zniszczeniem, zachowaniu jego konfiguracji; 2) ochronie i pielęgnacji istniejącego drzewostanu, utrzymaniu kształtu, rodzaju i miejsca zadrzewień, stanowiących pozostałości pierwotnego układu, dopuszczeniu jego uzupełniania; 3) uporządkowaniu terenu, z nakazem zachowania istniejących nagrobków; 4) cmentarz figuruje w ewidencji zabytków, wszelkie roboty budowlane wymagające pozwolenia na budowę lub zgody na rozbiórkę w granicach wyznaczonych na rysunku jako strefa ochrony konserwatorskiej wydaje się w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków; 3. W terenie 1.Uk ustala się w rejonie wskazanym na rysunku planu i oznaczonym symbolem „a” lokalizację obiektu cerkwi greckokatolickiej, jako rekonstrukcji zabytkowej drewnianej cerkwi przeniesionej z miejscowości Kupna k. Krasieczyna. Budynek cerkwi stanowi zabytek, obowiązują dla niego zasady wynikające z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jak dla zabytku figurującego w gminnej ewidencji zabytków. Wszelkie roboty budowlane wymagające pozwolenia lub zgody na rozbiórkę wydaje się w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. 4. Ochronie podlega otoczenie zabytkowej cerkwi – stanowiące teren 1.Uk, sposób zagospodarowania i urządzania terenu, w szczególności forma ogrodzenia terenu, kształtowania zieleni oraz malej architektury wymaga uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków. 5. W granicach planu nie występują chronione dobra kultury współczesnej.		

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Charakterystyka gminy

Gmina Godkowo położona jest w północno-wschodniej części województwa warmińsko-mazurskiego, w powiecie elbląskim. Od północy gmina graniczy z gminą Wilczęta, od zachodu z gminą Pasłęk, a od południa z gminą Miłakowo. Wschodnią granicą z gminą Orneta jest rzeka Pasłęka. Granice gminy północna, wschodnia i południowa stanowią równocześnie granice powiatu elbląskiego i powiatów braniewskiego, lidzbarskiego i ostródzkiego.

Gmina Godkowo ma typowo rolniczy charakter. Jej krajobraz jest wyraźnie zróżnicowany, ze względu na położenie gminy w obrębie dwóch bardzo różnych jednostek: Pojezierza Iławskiego i Równiny Warmińskiej:

Pojezierze Iławskie obejmuje swym zasięgiem zachodnią, południową i środkową część gminy. Charakteryzuje się rzeźbą terenu urozmaiconą ciągiem moren czołowych oraz liczne wąwozy i doliny rzeczne. Maksymalne wysokości nieznacznie przekraczają 130 m n.p.m.

Do Równiny Warmińskiej należą północna część oraz niewielki fragment w północno - zachodniej części gminy. Rzeźba terenu na tym obszarze jest mało urozmaicona i monotonna. Dominuje typ rzeźby równinnej i niskofalistej. Większe zróżnicowanie wysokości wprowadza jedynie dolina rzeki Pasłęki.

W bezpośredniej bliskości gminy Godkowo wyróżniają się następujące krainy geograficzne: Pojezierze Iławskie, Wybrzeże Staropruskie, Wysoczyzna Elbląska, Równina Warmińska i Ornecka oraz Żuławy Wiślane. Wysoczyzna Elbląska stanowi falistą kępę wysoczyznową opadającą stromymi stokami ku Zalewowi Wiślanemu oraz Żuławom Wiślanym, a mniej wyraźnie ku Równinie Warmińskiej. Żuławy Wiślane stanowią nisko położoną dolinę utworzoną przez akumulację namulów rzecznych. We wschodniej części regionu znajduje się jezioro Drużno.

5.2.2 Rys historyczny

Gmina Godkowo składa się z 30 miejscowości. Wsie, które wchodziły w jej skład mają ciekawą historię związaną ze zmianami ludnościowymi, najpierw z powodu podboju Krzyżackiego, następnie kolonizacji z różnych regionów, a w końcu z włączeniem w obręb Państwa Polskiego po II wojnie światowej co również wywołało ogromne zmiany w strukturze etnicznej.

Siedzibą Gminy jest Godkowo. W dokumentach źródłowych występuje jako *Gotkendorff*, *Godikendorff*, *Gotgendorff*, *Göttkendorff* i *Götgendor*. Do 1945 r. wieś nosiła nazwę *Göttchendorff*. Była to nazwa pochodzenia odosobowego. Po wojnie przejściowo nosiła nazwę „Bożki”, dopiero w 1948 r. uzyskała urzędową nazwę Godkowo.

Pierwsza wzmianka pochodzi z lat 1320–1331, kiedy to komtur elbląski Hermann von Oettingen dokonał lokacji wsi na prawie chełmińskim, na tzw. surowym korzeniu. Miejscowość powstała na obszarze 30 łanów wydzielonych z obszaru sąsiedniej wsi Skowrony (Schmauch). Jako wieś czynszowa, przynależna do komornictwa iłakowskiego. W 1352 r. wielki szpitalnik komtur elbląski Otto von Dreileben nadał karczmę we wsi niejakiemu „Mikołajowi i jego spadkobiercom”. Prawdopodobnie podczas wojny 1409–1411 zaginął akt lokacyjny, dlatego w 1417 r. wielki szpitalnik i komtur elbląski Heinrich Holt odnowił dokument lokacyjny dla „Gotkendorff” oraz sołtysa Hansa Scholza, któremu nadał 3 łany wolne od czynszu. Wojna polsko-krzyżacka z lat 1519–1521 przyniosła wielkie zniszczenia we wsiach leżących wokół Pasłęka. Spustoszone obszary zasiedlano od nowa m.in. w oparciu o kolonistów z Holandii, jednakże jeszcze w 1531 r. z 30 wioskowych łanów aż 23

stanowiły pustki, a obsadzone były tylko 4 oraz łany sołtysie. Stan taki utrzymywał się jeszcze do 1578 r., kiedy w „książęcej wsi Göttkendorff” 10 z 30 łanów nadal było pustkowiem. Pozostałych 20 łanów należało do 5 chłopów, był tu też karczmarz, zagrodnik i pasterz.

Stosunki społeczne między Niemcami i przybyszami z Holandii od początku rodziły wiele napięć na tle własnościowym, religijnym i prawa zwyczajowego. Druga fala osadnictwa z Niderlandów napłynęła na ten obszar w 1556 r. Około 1543 r. Godkowo podporządkowano parafii w Skowronach i stan taki utrzymał się do 1945 r. W rezultacie wojen polsko-szwedzkich z pierwszej połowy XVII w. wieś spustoszone, ale dobre położenie na przecięciu szlaków komunikacyjnych przyczyniło się do szybkiego zasiedlenia i odbudowy. Sześciu miejscowych chłopów było zobowiązanych do szarwarku na rzecz folwarku-domeny w Bielicy (Behlenhof), co wynikało z oddania w 1683 r. Godkowa i 14 innych wsi w zastaw, będący konsekwencją spłacania długów po Zakonie Krzyżackim wobec bogatych rodzin szlacheckich. W 1709–1711 r. wieś wyludniła się na skutek panującej w całych Prusach zarazy, która została przywleczona z Polski. W 1752 r., w związku z wprowadzeniem nowego podziału administracyjnego Prus na 10 dużych powiatów ziemskich, Godkowo znalazło się w powiecie morąskim. W czasie wojny siedmioletniej stacjonowały tu wojska rosyjskie, których utrzymanie zrujnowało miejscowych chłopów. Od listopada 1806 r. mieszkańcy byli świadkami ciągłych przemarszów oddziałów pruskich i rosyjskich z Królewca na front walki z Napoleonem. 23 stycznia 1807 r. we wsi pojawili się pierwsi żołnierze francuscy, a 5 i 8 lutego przemaszerowali Prusacy i Rosjanie udający się na pole bitwy pod Iławą Pruską (Preußisch Eylau). Dzień później przeciągnęła tędy piechota korpusu J. B. Bernadotte, a pod koniec lutego z pola bitwy wracali Francuzi z Polakami. Polacy pojawili się w Godkowie jeszcze 11 czerwca 1807 r., byli to prawdopodobnie żołnierze z korpusu gen. Józefa Zajączka, który zmierzał na pole bitwy pod Frydlandem (14 czerwca 1807 r.), ale nie zdążył tam dotrzeć. Jakiś czas kwaterowali też we wsi dragoni z 18. regimentu marszałka Bernadotte. W efekcie nieustannych przemarszów i kwaterunków, splądrowana i obciążona kontrybucjami wieś stała się w obliczu głodu, już w marcu 1807 r. odnotowano wzrastającą śmiertelność mieszkańców.

Po pokoju w Tylży, w latach 1807–1812 wzdłuż Pasłęka przebiegała linia demarkacyjna, a w całej okolicy zajęły swe leża wojska francuskie. Śmiertelność z powodu głodu i chorób, a zwłaszcza czerwienki była tak duża, że w 1808 r. zaczęto sprowadzać mąkę z Rosji, dzieloną w urzędzie domen w Bielicy. Trzy rodziny w Godkowie skorzystały ponadto z bezzwrotnej pomocy finansowej Dohnów z Gładysz. Zimą 1813 r. miejscowa ludność była świadkiem odwrotu „Wielkiej Armii” spod Moskwy. W 1818 r. wieś znalazła się w powiecie pasłęckim, w którego granicach pozostawała do 1 czerwca 1975 r.. Godkowo miało wówczas 122 mieszkańców oraz 27 domów. Pod koniec XIX w. było już 36 zamieszkałych domów na 52 zabudowania w ogóle, 267 mieszkańców (129 mężczyzn, 138 kobiet, z czego 265 ewangelików, 2 katolików podległych pod parafię w Osetnikui 2 wyznawców bliżej nieokreślonej religii). W 1866 r. założono placówkę pocztową, pod którą podlegało także Swędkowo (Schwöllmen). W 1904 r. uruchomiono wahadłową pocztę konną na trasie Morąg –

Godkowo – dworzec w Słobitach, a w 1905 r. założono samodzielną agenturę pocztową, która znalazła miejsce w piętrowym budynku przy rozwidleniu drogi na Ząbrowiec (Sommerfeld), do dziś będącym urzędem pocztowym. W 1924 r. wieś zelektryfikowano poprzez podłączenie do siłowni torfowej w Karwinach. Po wybuchu I wojny światowej, 2 sierpnia 1914 r. ogłoszono mobilizację, a wkrótce potem ewakuację przed nadchodzącymi wojskami rosyjskimi, które ostatecznie tu nie dotarły. W I wojnie światowej poległo 3 mieszkańców wsi: Friedrich Boblitzki, Gustav Poschadel i Friedrich Strauss. Ich nazwiska znalazły się na poświęconym w 1926 r. pomniku w Skowronach (obecnie kapliczka przed kościołem). Do 1923 r. naczelnikiem gminy w Godkowie był August Poerschke, po nim Adolf Borrmann (1923–1934), a ostatnim wójtem Gustaw Werner (1934–1945). Według spisu z 1925 r. wieś miała 508 ha ziemi, w tym 345 ha ziemi ornej, 61 ha łąk i pastwisk, 63 ha lasu, ponadto 41 zamieszkałych budynków na 57 zabudowań w ogóle i 235 mieszkańców – wszystkich ewangelików, poza jednym katolikiem. Wieś podlegała pod urząd stanu cywilnego w Skowronach i sąd rejonowy w Miłakowie. Przed wybuchem II wojny światowej wieś liczyła 210 mieszkańców.

Po zakończeniu II wojny światowej tereny dzisiejszej gminy Godkowo były częścią gminy Dobry, która jako jednostka administracyjna powiatu pasłęckiego stała się częścią powołanego na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 maja 1946 r. województwa olsztyńskiego.

Zakończenie wojny w 1945 roku miało dla terenów obecnej Gminy Godkowo daleko idące skutki. Po wycofaniu się Wehrmachtu praktycznie cała ludność pochodzenia niemieckiego opuściła ten teren. Nastąpił napływ kolonistów z terenu Polski centralnej oraz Wileńszczyzny. W ramach „akcji Wisła” osiedlona została również ludność pochodząca z pogranicza polsko-ukraińskiego. Ma to ogromne znaczenie dla dziedzictwa niematerialnego jak i krajobrazu kulturowego. W konsekwencji Gmina Godkowo jest obszarem wielokulturowym, gdzie mieszą się tradycje polskie, ukraińskie oraz pozostałości kultury niemieckiej. Przykładem może być tutaj przeniesienie do Godkowa cerkwi z Kupnej w woj. podkarpackim. Stoi ona w pobliżu cmentarza ewangelickiego (pozostałego po ludności niemieckiej) dając świadectwo przemianom jakie nastąpiły po zakończeniu II wojny światowej i które odciskają piętno na tym regionie po dzień dzisiejszy.

W 1954 r. na mocy Ustawy z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych zlikwidowano istniejące do tej pory gminy i wprowadzono podział państwa na gromady. Obok gromady Dobry powołano wówczas również gromadę Godkowo. Kolejne zmiany w podziale administracyjnym dokonane na podstawie Ustawy z 29 listopada 1972 r. o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych przywróciły podział państwa na gminy. Utworzono wówczas gminę wiejską Godkowo z siedzibą władz w Godkowie. 1 czerwca 1975 r., na podstawie Ustawy o dwustopniowym podziale administracyjnym państwa przestał istnieć powiat pasłęcki. Gmina wiejska Godkowo została bezpośrednio częścią województwa elbląskiego. Ponowne zmiany podziału administracyjnego państwa umiejscowiły gminę wiejską

Godkowo w powołanym 1 stycznia 1999 roku województwie warmińsko-mazurskim, w powiecie elbląskim.

5.2.3 Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy gminy Godkowo charakteryzuje się równomiernym rozmieszczeniem wsi o zwartej zabudowie. Zachowały się średniowieczne, lokacyjne układy ruralistyczne wsi, np. Skowrony z XIII w. (widlica w układzie południowym), Dobryz przełomu XIV/XV w. (widlica z układem południowym), z XIV w.: Osiek (widlica w układzie południowym), Lesiska (widlica), Ząbrowiec (układ owalno-widlicowy). Środkowa część gminy tj. wsie Osiek, Dobry, Skowrony wraz z okolicami, charakteryzuje się wysokimi walorami środowiska naturalnego i wysokimi wartościami krajobrazu kulturowego. Na terenie gminy zachowało się wiele przykładów zabudowy mieszkalno – gospodarczej z okresu od 4 ćw. XVIII do początku XIX w.

Na szczególne uznanie zasługuje architektura sakralna w gminie, do której należą cztery kościoły. Wszystkie zostały w latach 60-tych XX w. wpisane do rejestru zabytków:

Kościół pw. Matki Bożej Królowej Polski w miejscowości Dobry (rej. zab. nr A-789). Obecny kościół budowany był w kilku fazach od XIV w. Nawa i część zachodnia zostały wzniesione pod koniec XIV w. Świątynia wymieniana w źródłach w 1480 r., 1491 r. i 1497 r. W czasie reformacji kościół został przejęty przez protestantów. W 1505 r. kościół rozbudowano w kierunku wsch. Dwupiętrowa, zach. wieża dobudowana została w latach 1717-18. Do 1945 r. kościół należał do ewangelickiej parafii. W 1945 r., świątynię przejął, początkowo nieformalnie, kościół rzymskokatolicki i przystąpiono do zmian wnętrza świątyni, w celu dostosowania do liturgii. Parafia rzymskokatolicka została powołana w 1962 r. W 2007 i 2008 r. dobudowano małą kruchtę od zach. i wykonano prace remontowe polegające na wzmocnieniu, naprawie, impregnacji więźby dachowej. Kościół wzniesiony z cegły w stylu gotyckim z wieżą barokową. Kościół salowy, wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, z prezbiterium nieznacznie wyodrębnionym w planie uskokiem w ścianie pld. i skarpą wewnętrzną w ścianie pln., prosto zamkniętym, połowę krótszym niż nawa. Od zach. do nawy przylega wieża szerokości jak nawa, na planie kwadratu. Od pld. dwie przybudówki.

Kościół pw. Trójcy Przenajświętszej w miejscowości Grądk (rej. zab. nrA-787). Kościół prawdopodobnie powstał w 1777 r. Do czasów współczesnych przetrwał jako ruina. Zachowała się jedynie wieża. W połowie lat 80-tych XX w. rozpoczęto odbudowę świątyni, którą ukończono na początku lat 90-tych. Zbudowany z cegły, założony na planie wydłużonego prostokąta o dłuższej osi na linii wsch. - zach. Od zach. wieża na planie prostokąta.

Kościół pw. Św. Stanisława w miejscowości Osiek (rej. zab. nrA-805). Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1374 r. Za czasów krzyżackich istniał tu kościół parafialny. W czasie

reformacji opanowany przez protestantów. Obecnie istniejący kościół wzniesiono w 1832 r., a wieżę w latach 1788-91, którą restaurowano po pożarze w 1832 r. Główny ołtarz pochodzi z 1 poł. XVIII w. Kościół orientowany, murowany z cegły, założony na planie prostokąta z wieżą od zach., przedścionkami płd. i kaplicą grobową od wsch.

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w miejscowości Skowrony (rej. zab. nrA-829). Kościół wzniesiony w latach 1320-50. Pierwotnie był krótszy, sięgający obecnych filarów we wnętrzu kościoła. W czasie reformacji został przejęty przez protestantów. W 1699 r. został przedłużony o jedno przęsło w kierunku zach. Nie wiadomo czy pierwotnie kościół od zach. posiadał wieżę, nową wybudowano podczas przebudowy (k. XVII/pocz. XVIII w.). W 1908 r. kościół i wieża zostały zniszczone przez pożar. W czasie remontu po pożarze dobudowano zakrystię płd. Budynek kościoła wzniesiony na planie prostokąta, jednonawowy, od płd. prostokątna zakrystia, od płn. stara, prostokątna zakrystia złożona z dwóch pomieszczeń zbliżonych do kwadratu.

Gmina Godkowo posiada na swoim terenie także przykłady założeń dworsko-folwarcznych:

Zespół dworsko-folwarczny w Podągach (rej. zab. nrA-4229). Podągi jako dobra rycerskie lokowane były pod koniec XIII w. na pograniczu Pogórza i Warmii, w pobliżu przeprawy przez Pasłękę i skrzyżowania dawnych traktów. Gródek w Podągach pełnił funkcję strażnicy przeprawy oraz skrzyżowania traktów. Z czasem przekształcił się w majątek szlachecki należący w XVII i XVIII w. do von Kanitzow. W 1701 r. wzniesiono nowy pałac oraz założono park. Założenie pałacowo-parkowe rozbudowano pod koniec XVIII w. włączając do kompozycji ciągi wodne stawów. Po poł. XVIII w. wykształcił się układ dwóch zespołów folwarcznych: dolnego i górnego na zach. od pałacu, pierwotny park istniał po wsch. stronie pałacu i po płn. stronie stawów. Folwark złożony jest z czterech elementów: budynku dawnej rządcówki w płn. części założenia, zabudowania folwarku "dolnego" złożonego z czterech budynków, zabudowania folwarku "górnego" położonego na zboczu wzgórza., budynek owczarni położony na płd. - wsch. od parku. Pod koniec XIX w. rozpoczęto przebudowę budynków gospodarczych folwarku, na miejscu starszych. Po 1945 r. folwark nie uległ zniszczeniu, przejęty przez PGR został rozbudowany po zach. i płd. stronie, zniszczeniu uległy zabudowania górnego folwarku, nie zachował się pałac.

Zespół dworsko-folwarczny w miejscowości Swędkowo. W oparciu o dostępne materiały kartograficzne dobra Swędkowa (niem. *Schwoollen*) po raz pierwszy pojawiają się na mapie Schroettera z lat 1796-1802. W okresie tym istniał dwór i dawna oficyna (ob. dom nr 10/11) oraz bliżej nieokreślone zabudowania gospodarcze. Zmiany zaszły ok. poł. XIX w., w tym czasie powstała, zachowana do dnia dzisiejszego, największa część zabudowań gospodarczych oraz, najprawdopodobniej, także i niezachowane obory w płn. - zach. części zespołu. Obecny układ przestrzenny zespołu zachował swój pierwotny charakter, tj. podział na dużą część dworsko-

folwarczną z parkiem w części wsch. oraz kolonię robotników folwarcznych zlokalizowaną w zach. części zespołu. Dawny układ przestrzenny zespołu to dwa odrębne elementy. Pierwsza część składała się z dworu (obecnie nie istnieje) i oficyny wolnostojącej, budynku mieszkalnego, lodowni oraz parku i stawu. Druga część to zabudowania gospodarcze.

Większość zabytkowych budynków na terenie gminy to budynki mieszkalne. Charakterystyczne elementy bryły budynków murowanych to ścianka kolankowa, kominy w kalenicy głównej dachu, pokrycie dachu dachówką, symetria elewacji, wyniesiony cokół, podcień wystawkowy. W przypadku budynków drewnianych jest topodcień wzorowany na żuławskim (Plajny). Wyróżniające się elementy detalu to ganek pulpitowy występujący w zachodniej części gminy oraz ganek dwuspadowy we wschodniej części gminy. Występuje konstrukcja szkieletowa: szkielet w konstrukcji szczytu podcienia i szkielet w konstrukcji ścian (zanik tradycji w 2 poł. XVIII w.).

Do ciekawych budynków należy dom podcieniowy w Plajnach (rej. zab. A-823), który powstał w I ćw. XIX w. Dom drewniany o konstrukcji zrębowej, dolne części szczytów w konstrukcji ryglowej, wypełnionej cegłą. Postawiony na kamiennym fundamencie. Budynek na rzucie prostokąta, dwutraktowy.

W gminie Godkowo znajduje się również duża ilość zabytkowych cmentarzy wartościach kulturowych i historycznych. Wśród cmentarzy można wyróżnić cmentarze ewangelickie, przykościelne oraz cmentarze wojenne. Cmentarze ewangelickie stanowią największą liczbę, pochodzą one głównie z połowy XIX wieku, rzadziej z okresów późniejszych. Najczęściej założone są na planie prostokąta, w miejscach eksponowanych, na wzniesieniach wśród pól uprawnych (Dobry, Karwity). Występują także na skraju lasu (Podągi), w lesie (Olkowo) oraz w sąsiedztwie dróg (Bielica). Wielkość nekropoli jest zróżnicowana, rzadko jednak przekracza 0.5 ha. Mogiły są przeważnie orientowane na osi wschód - zachód, bezimienne. Dominują nagrobki kamienne i betonowe w kształcie skrzyni. Mogiły ziemne, które również występują są mało czytelne bądź nieczytelne. Rzadkością są żeliwne krzyże. Liczną grupę stanowią niepoddane obróbce kamieniarskiej głazy narzutowe pełniące rolę pomników nagrobnych i memoratywnych. Cmentarze sytuowane w lesie i śródpolne nie były ogradzane, a jedynie otaczane wałami i rowami, niekiedy z wewnętrznymi ogrodzeniami, które miały spełniać dodatkową funkcję ochronną (m.in. zapobiegać rozkopywaniu pochówków przez zwierzęta). Niewątpliwie posiadały również wymiar symboliczny - wydzielenia sfery prywatnej w miejscu publicznym, jakim jest cmentarz. Na niektórych cmentarzach występują mogiły i kwatery wojenne (Skowrony).

Drzewostan cmentarzy składa się z gatunków drzew rodzimych oraz żywotnika zachodniego, typowego drzewa cmentarnego na terenie całych Mazur. Wskutek wydarzeń drugiej wojny światowej,

które spowodowały masową ucieczkę i migrację ludności, cmentarze ewangelickie od szeregu lat nie są pielęgnowane.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187) stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. uznanie za pomnik historii;
3. utworzenie parku kulturowego;
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Godkowo funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187) rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, w tym przypadku Warmińsko-Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Olsztynie, który, zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187). Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo, którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje

skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Wykaz obiektów nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy Godkowo przedstawia poniższa tabela. Część obiektów obecnie nie istnieje, a mianowicie: chałupa nr 57 w miejscowości Dobry, chałupa nr 21 (d. 28) i 62 w miejscowości Osiek, chałupa nr 10 w miejscowości Plajny o raz dwór w miejscowości Zimnochy.

Tabela 1. Zabytki nieruchome gminy Godkowo wpisane do rejestru zabytków.

L.p.	Miejsc.	Numer	Obiekt	Nr rej.	Data wpisu do rejestru
1	Dobry		Kościół pw. Matki Boskiej Królowej Polski wraz z cmentarzem przykościelnym	A-789	27.02.1968 r.
2	Dobry	57	Chałupa	A-788	27.02.1968 r.
3	Grądk		Kościół pw. Trójcy Przenajświętszej wraz z cmentarzem przykościelnym	A-787	27.02.1968 r.
4	Klekotki		Młyn wodny	A-779	27.02.1968 r.
5	Klekotki		Budynek gospodarczy w zespole młyna wodnego z otaczającym terenem i urządzeniem hydrotechnicznym jazu	A-3860	20.12.1995 r.
6	Osiek		Kościół pw. Św. Stanisława wraz z wyposażeniem wewnątrz i cmentarzem przykościelnym	A-805	02.03.1968 r.
8	Osiek	23	Chałupa	A-822	02.03.1968 r.
9	Osiek	21 (d. 28)	Chałupa	A-810	03.03.1968 r.
10	Osiek	62	Drewniana chata	A-22	19.07.1948 r.
11	Plajny	9	Chałupa	A-823	12.03.1968 r.
12	Plajny	10	Chałupa	A-812	08.03.1968 r.
13	Podągi		Zespół rezydencjonalny z folwarkiem, parkiem i cmentarzem przykościelnym	A-4229	24.05.2002 r.
14	Skowrony		Kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Stanisława wraz z cmentarzem przykościelnym	A-829	19.03.1968 r.
15	Zimnochy		Dwór		12.03.1968 r.

5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23

lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie gminy Godkowo zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków należy wyposażenie kościoła pw. Św. Stanisława w Osieku (nr rej. A-805 z dnia 02.03.1968 r.).

5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Godkowo występują 2 stanowiska archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (tabela 2).

Tabela 2. Zabytki archeologiczne gminy Godkowo wpisane do rejestru zabytków.

L.p.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr st. na obsz.	Nr st. w miejsc.	Funkcja obiektu	Kultura	Bliższa chronologia	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
1	Karwity	17-54	1	1	grodzisko	pruska	wczesne średniowiecze	C-109	04.03.1973 r.
2	Podągi	18-57	22	2	grodzisko cypłowe grodzisko	pruska KKZB	średniowiecze WEŻ	C-179	21.05.1993 r.

5.3.4 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzeniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. W powyższych dokumentach określa się m.in. rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu, a także ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w planie. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu

ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. Projekty i zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Kwestie dotyczące ochrony zabytków dla gminy Godkowo zostały omówione w podrozdziale **5.1.3 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Godkowo.**

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2017 poz. 2187). Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2017 poz. 2187), gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków ma zastosowanie również przy wydawaniu przez organ budowlany pozwoleń na budowę lub rozbiórkę, zgodnie z art. 39.3 ustawy Prawo budowlane (uzgadnianie na linii organ budowlany - organ konserwatorski).

Gminna ewidencja zabytków nieruchomych dla Gminy Godkowo zawiera 80 zabytków, wykonana została w sierpniu 2018 r.

Spis zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Godkowo przedstawia załącznik nr 1.

5.5. Stanowiska archeologiczne

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 2187.) wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Na terenie gminy Godkowo znajduje się 62 stanowiska archeologiczne. Duża liczba stanowisk pochodzi z epoki żelaza i okresu średniowiecza a także z okresu nowożytnego. Obok licznych śladów osadnictwa spotyka się również grodziska (Karwity, Podągi Stary Cieszyn), cmentarzyska (Łępno) oraz kurhany (Zimnochy).

Spis stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Godkowo przedstawia załącznik nr 2.

5.6 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Teren określany dawniej jako Prusy Górne (Oberland), na którym leży Gmina Godkowo, dosyć wcześniej został pozbawiony oryginalnego dziedzictwa niematerialnego. Żywy dialekt oberlandzki badany był po raz ostatni przez językoznawcę prof. Kazimierza Nitscha na początku XX w., jednak wyniki tych badań nie doczekały się nigdy analizy porównawczej. Stroje ludowe znane są z opisów i ilustracji zachowanych w archiwum etnograficznym Konserwatora Prus Wschodnich. Generalnie, większość cech kultury tradycyjnej nawiązywała do wzorów kulturowych Powiśla i Wysoczyzny Elbląskiej i z tej przyczyny, regiony te często traktowano łącznie.

Nazewnictwo tradycyjne oraz pozostałości kultury duchowej zanikło całkowicie po wymianie ludności po zakończeniu II wojny światowej. Obecnie brak jest zwartych grup dawnych mieszkańców, którzy by mogli przedłużyć dawną kulturę niematerialną. Na ich miejsce napłynęli mieszkańcy Kresów Wschodnich, przede wszystkim z terenów Wileńszczyzny i Grodzieńszczyzny. Osiedleńcy przenieśli na Warmię i Mazury swoje zwyczaje i tradycje, które kultywują w ramach działalności różnego typu stowarzyszeń nieformalnych oraz organizacji pozarządowych.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania gminy Godkowo w zakresie ochrony zabytków.

Tabela 3. Analiza SWOT Gminy Godkowo.

Mocne strony
- wielokulturowość wynikająca z napływu ludności po II Wojny Światowej i „Akcji Wisła”, - stanowiska archeologiczne o wysokiej randze wpisane do rejestru zabytków, takie jak grodzisko w Karwitach (nr rej. C-109) i w Podągach (nr rej. C-179), - zachowane średniowiecze układy ruralistyczne wsi, np. Skowrony z XIII w., Dobry z przełomu XIV/XV w., Osiek, Lesiska, Ząbrowiec z XIV w., - obecność wielu wartościowych obiektów i zespołów obiektów wpisanych do rejestru zabytków, - zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej, - utrzymanie w dobrym stanie obiektów sakralnych oraz budynków mieszkalnych, - aktualne studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (Studium <i>uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Godkowo</i> zostało przyjęte uchwałą nr XVII/81/2016 przez Radę Gminy Godkowo w dniu 31 marca 2016 r.).
Słabe strony
- degradacja obiektów zabytkowych w wyniku użytkowania przez mieszkańców i właścicieli, - brak oznakowania obiektów zabytkowych i miejsc historycznych, - brak rozwiniętej bazy noclegowej, - brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych.
Szanse
- prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych, - obiekty o znaczeniu zabytkowym i historycznym powinny zyskać opisy prezentowane na tablicach, - wykreowanie atrakcyjnych ofert turystycznych dla osób przybywających do gminy, - wyznaczenie szlaków turystycznych, - uwzględnienie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w programach rozwojowych gminy, - organizowanie imprez sportowo-kulturalnych zwłaszcza o zasięgu ponadlokalnym, - wykorzystanie funduszy europejskich, - zwiększanie udziału funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków (współpraca z obecnymi właścicielami nieruchomości), - rozwijanie świadomości kulturowo-historycznej i ekologicznej mieszkańców (budowa ścieżek edukacyjnych, montaż tablic informacyjnych przy zabytkach oraz tablic prowadzących do zabytków).
Zagrożenia
- rosnące koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych, - wysokie koszty zachowania odrestaurowanych zabytków, - skumulowanie wydatków związane ze złym i bardzo złym stanem obiektów zabytkowych zagrożonych destrukcją, - niedostatek środków publicznych na rewitalizację, - mała świadomość społeczna odnośnie walorów obiektów zabytkowych i ich znaczenia dla rozwoju gminy, - brak potencjalnych inwestorów.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem niniejszego programu, opracowanego w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków, jest stworzenie wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy Godkowo. Misją gminy Godkowo, w kontekście zachowania i ochrony jej dziedzictwa kulturowego jest: **"świadome kształtowanie**

krajobrazu kulturowego, poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także racjonalne wykorzystanie istniejących zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy".

Jakość przestrzeni publicznych, krajobrazu i architektury ma istotny wpływ na warunki życia mieszkańców. Wymaga to przyjęcia integralnego podejścia do rozwoju gminy w jego aspektach ekonomicznym, społecznym, ekologicznym i kulturowym, poprzez współpracę elementów systemu administracyjnego i politycznego oraz przedstawicieli społeczeństwa i sektora prywatnego. Dlatego, na podstawie diagnozy dziedzictwa kulturowego gminy sformułowano następujące cele do realizacji w ramach „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Godkowo na lata 2019-2022”:

Priorytet I Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy	
Kierunki działań:	Zadania:
I.1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	➤ Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Olsztynie, Delegatura Elblągu, w zakresie dbałości o obiekty zabytkowe oraz w zakresie samowoli budowlanych. ➤ Prowadzenie bieżących prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. ➤ Wspieranie lub prowadzenie bieżących prac porządkowych na nieczynnych cmentarzach ewangelickich znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków. ➤ Ochrona stanowisk archeologicznych: - wskazanie lokalizacji w dokumentach planowania przestrzennego; - prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych po przeprowadzeniu nadzoru archeologicznego lub badań wykopaliskowych; - zachowanie w przestrzeni wyodrębnionej formy stanowisk archeologicznych naziemnych z własną formą krajobrazową (m.in. grodzisko w miejscowości Karwity, Osiek, Stary Cieszyń i Podągi).
I.2. Podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego na potrzeby społeczne, edukacyjne i turystyczne	➤ Poprawa oznakowania obiektów zabytkowych (tablice informacyjne przy zabytku z krótką informacją o nim, dotyczy to szczególnie nieczynnych zabytkowych cmentarzy z terenu Gminy, które obecnie są słabo czytelne w terenie). ➤ Sprawowanie opieki nad zabytkowymi cmentarzami na terenie gminy Godkowo, poprzez: ✓ prace pielęgnacyjne i porządkujące, ✓ usuwanie roślinności zielnej oraz samosiewek drzew, ✓ oznakowanie obiektów, ✓ renowację zabytkowych nagrobków, ✓ zaznaczenie cmentarzy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ✓ upowszechnianie wiedzy na ich temat wśród mieszkańców gminy, Zadania te należą do działań ciągłych i należy je wykonywać na bieżąco. ➤ Dopracowanie szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.
I.3. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	➤ Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. ➤ Walka z samowolami budowlanymi. ➤ Włączenie problematyki z zakresu ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych gminy. ➤ Uwzględnianie uwarunkowań z zakresu ochrony zabytków wszelkiego rodzaju w innych aktach prawnych lokalnego w gminie, a w szczególności w decyzjach. ➤ Wspieranie inicjatyw mających na celu pozyskiwanie środków finansowych przeznaczonych na ochronę i opiekę nad zabytkami.
Priorytet II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości	
Kierunki działań:	Zadania:
II.1. Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym	➤ Prowadzenie zadań związanych z rozwojem wiedzy na temat zabytków oraz ich ochrony, na poziomie szkół podstawowych (realizacja zadań przez szkoły, bibliotekę), ➤ Wprowadzenie działań edukacyjnych, informacyjnych i popularyzatorskich, mających na celu zwiększenie świadomości miejscowego społeczeństwa o wartościach zabytkowych dziedzictwa archeologicznego, jak również występujących dla niego zagrożeniach.

	➤ Organizacja konkursów związanych z zabytkami gminy. ➤ Nagradzanie działań przyczyniających się do zachowania bądź przywracania historycznych wartości obiektom zabytkowym lub miejscom historycznym. ➤ Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków. ➤ Zbieranie materiałów archiwalnych (zdjęć, map, pocztówek i tekstów o znaczeniu historycznym dotyczących gminy) oraz udostępnianie uzyskanych materiałów na stronie internetowej gminy.
II.2.Ułatwienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	➤ Aktualizacja i rozszerzenie informacji o obiektach zabytkowych na stronie internetowej Urzędu Gminy Godkowo. ➤ Publikacja artykułów o tematyce historii regionu na internetowej stronie gminy po uprzednim uzyskaniu zgody od autorów. ➤ Opracowywanie map, przewodników, folderów i publikacji promujących dziedzictwo kulturowe oraz dotyczących jego historii. ➤ Udostępnienie na stronie internetowej Urzędu Gminy Godkowo kart gminnej ewidencji zabytków. ➤ Dodanie do gminnego portalu mapowego (godkowo.e-mapa.net) zabytków znajdujących się w ewidencji zabytków.
Priorytet III: Badania i dokumentacja dziedzictwa kulturowego	
Kierunki działań:	Zadania:
III.1.Monitoring zasobów, systematyczna aktualizacja i uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków	➤ zakładanie nowych kart adresowych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. ➤ systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną. ➤ udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem powołującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminny. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań podjętych przez struktury gminy oraz (pośrednio) poprzez współpracę z podmiotami władającymi obiektami zabytkowymi. W kwestiach edukacyjnych i promocyjnych kluczową rolę będą odgrywać także mieszkańcy bezpośrednio nie związani z zabytkami i dziedzictwem kulturowym.

W odniesieniu do lokalnej społeczności pielęgnowanie tradycji zawartej w zabytkach ma ścisły związek z kształtowaniem poczucia własnej wartości. W odniesieniu do podmiotów gospodarczych dobra kultury jakimi są zabytki mają potencjalnie dużą wartość marketingową.

Zakłada się, że w realizacji powyżej zredagowanego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty prawne, finansowe i społeczne.

- Instrumenty finansowe:
 - ✓ Dotacje,
 - ✓ Subwencje,
 - ✓ Dofinansowania,
 - ✓ Nagrody,
 - ✓ Zachęty finansowe dla właścicieli obiektów zabytkowych,
 - ✓ Korzystanie z funduszy Unii Europejskiej.

- Instrumenty prawne:
 - ✓ Programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
 - ✓ Dokumenty wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
 - ✓ Uchwały właściwych terytorialnie samorządów odnoszące się do zagadnień regulujących kształtowanie przestrzeni,
 - ✓ Uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zawierających ustalenia dotyczące ochrony obiektów zabytkowych,
 - ✓ Wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów.
- Instrumenty społeczne:
 - ✓ Edukacja kulturowa,
 - ✓ Informacja,
 - ✓ Współpraca,
 - ✓ Współdziałanie z organizacjami społecznymi,
 - ✓ Działania służące tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
- Koordinacja:
 - ✓ Strategie rozwoju miasta/gminy,
 - ✓ Plany rozwoju lokalnego,
 - ✓ Programy prac konserwatorskich,
 - ✓ Programy ochrony środowiska,
 - ✓ Studia i analizy, koncepcje zrównoważonego rozwoju,
 - ✓ Plany rewitalizacji,
 - ✓ Współpraca z ośrodkami naukowymi.
- Instrumenty kontrolne:
 - ✓ Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków,
 - ✓ Monitorowanie stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji Gminnego Programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,
- elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 71 ustawy o ochronie zabytków finansowanie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych przy tym zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Jednocześnie art. 74 tej ustawy wskazuje na możliwość pozyskania środków zewnętrznych w formie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac prowadzonych przy zabytkach. Środkami tymi dysponują odpowiednio:

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego - środki finansowe z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego priorytet 1: „Ochrona zabytków”. W tej części można starać się o przyznanie dofinansowania na realizację następujących zadań:

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania.
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków- środki finansowe z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda. Pozyskane stąd fundusze można wykorzystać na:

- ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego.
- zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego).
- konserwację i rewaloryzację zabytków.

- zabezpieczenie zabytków przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych. udostępnianie zabytków na cele publiczne.

Pozostałe źródła dofinansowania projektów związanych z pracami przy zabytkach oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa to:

1. środki z Funduszy Europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym,
2. środki z Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowane na poziomie województw,
3. środki z europejskich programów specjalnych współpracy transgranicznej,
4. środki wojewódzkie, przyznawane przez marszałków województw stosownie do art. 77 ustawy,
5. środki własne gminy, zgodne z art. 81 ustawy.

Bibliografia

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.,
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2017 poz. 2187);
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.- Dz. U. z 1997r. nr 78 poz. 483, ze zm.);
4. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j., Dz. U. 2018 poz. 574, ze zm.);
5. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j., Dz. U. 2017 poz. 1073, ze zm.);
6. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r.- Prawo budowlane (t. j., Dz. U. 2018, poz. 1202 ze zm.);
7. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r.- Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. 2018 poz. 799 ze zm.);
8. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j., Dz. U. 2018 r. poz. 1614);
9. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j., Dz. U. 2018 poz. 121 ze zm.);
10. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j., Dz. U. 2017 poz. 862);
11. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j., Dz. U. 2018 poz. 450);
12. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j., Dz. U. 2018 poz. 720);
13. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j., Dz. U. 2018 poz. 217);
14. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t. j. Dz. U. 2018, poz. 1330 ze zm.);
15. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113, poz. 661);
16. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków(t. j., Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).
17. Materiały konserwatorskie udostępnione w siedzibie WKZ w Elblągu (karty adresowe, karty białe, karty cmentarzy, karty ewidencji stanowisk archeologicznych);
18. www.nid.pl;
19. www.zabytek.pl;
20. www.nimoz.pl;
21. www.isap.sejm.gov.pl;

ZALACZNIK NR 1**Obiekty nieruchome znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Godkowo.**

L.p.	Miejscowość	Numer	Obiekt	Nr dz.	Material	Datowanie	Numer rejestru	Data wpisu do rejestru
1	Bielica	płd. - wsch. skraj wsi, przy polnej drodze	cmentarz ewangelicki, dawny	133/1		poł. XIX w.		
2	Burdajny	na płn. od wsi wsią, przy drodze Burdajny-Osiek	cmentarz ewangelicki, dawny, ob. rzym.-kat.	45		2 poł. XIX w.		
3	Burdajny	19	dom	77/1	drew.	poł. XIX w.		
4	Burdajny	20/21	dom	75/6, 75/8, 76/2	mur.	k. XIX w.		
5	Dobry		kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. parafialny pw. Matki Bożej Królowej Polski	100/2	mur.	XIV-XVI-XVIII w.	A-789	27.02.1968 r.
6	Dobry		cmentarz przykościelny	100/2		XV w.	A-789	27.02.1968 r.
7	Dobry	7	młyn z budynkiem mieszkalnym, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy	223/2, 223/4	mur.	k. XIX w.		
8	Dobry	11	dom	72	mur.	XIX w.		
9	Dobry	13	dom	70	mur.	k. XIX w.		
10	Dobry	22	kuźnia, ob. budynek gospodarczy	56	drew.-mur.	XIX w.		
11	Dobry	34	dom	124	drew.-mur.	XIX w.		
12	Dobry	47	dom	145/1	mur.-szach.	k. XVIII w.		
13	Dobry	69	budynek mieszkalno-gospodarczy	97	mur.	2 poł. XIX w.		
14	Dobry	naprzeciwko kościoła	cmentarz ewangelicki, dawny, ob. rzym.-kat., parafialny	66		1 poł. XX w.		
15	Dobry	za wsią, od strony płn.-wsch. po płn. stronie szosy Dobry-Krykajny	cmentarz ewangelicki, dawny	301		1 poł. XIX w.		
16	Godkowo	na skarpie, przy drodze Orneta-Godkowo	cmentarz ewangelicki, dawny	44/47		k. XIX w.		
17	Grądk		kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. parafialny pw. Trójcy Przenajświętszej	6/2	mur.	1776 r.	A-787	27.02.1968 r.
18	Grądk		cmentarz przykościelny	6/2		XVI w.	A-787	27.02.1968 r.
19	Grądk		park dworski	119/2		poł. XIX w.		
20	Grądk	pomiędzy dawnym zespołem dworskim a kościołem	cmentarz ewangelicki, dawny	14		poł. XIX w.		
21	Grużajny		park dworski	3/8, 3/18, 3/22		poł. XIX w.		
22	Gwiździny		park dworski	241		poł. XIX w.		

23	Karwity	na pł.-wsch. od wsi, w polu, na znacznym wzniesieniu, w dużym oddaleniu od drogi	cmentarz ewangelicki, dawny	18		1 poł. XIX w.		
24	Klekotki		młyn z domem młynarza w zespole młyna wodnego, ob. pensjonat	283/13	mur. - drew., szachulcowy	1619 r., 1817 r.	A-779	27.02.1968 r.
25	Klekotki		budynek gospodarczy w zespole młyna wodnego, ob. restauracja	283/12	szachulcowy	3 ćw. XIX w.	A-3860	20.12.1995 r.
26	Klekotki		urządzenia hydrotechniczne w zespole młyna wodnego	283/2		1916 r., 3 ćw. XIX w.	A-3860	20.12.1995 r.
27	Krykajny	5	budynek mieszkalno-gospodarczy	54/12	mur.	pocz. XX w.		
28	Krykajny	8, 9	dom	41/1, 41/2, 40/4	mur.	l. 20-te XX w.		
29	Krykajny	8, 9	budynek gospodarczy	41/1, 41/2, 40/4	mur.	pocz. XX w.		
30	Krykajny	12, 13	dwór, ob. budynek mieszkalny	58/2	mur.	2 poł. XIX w.		
31	Łępno	3, 4, 5	dwór, ob. budynek mieszkalny	72	mur.	k. XIX w.		
32	Łępno	9	dwór, ob. budynek mieszkalny	115, 116	mur.	1886 r.		
33	Łępno	15, 16	dwór, ob. budynek mieszkalny	119	mur.	pocz. XX w.		
34	Łępno	22	dom	102	mur.	l. 20-te XX w.		
35	Łępno	na skraju wsi, w pobliżu zakrętu szosy z Dobrego do Krykajny	cmentarz ewangelicki, cywilny z czasów II wojny światowej	27		1944 r.		
36	Łępno	ok. 300 m na płn. od płn. skraju wsi, na płd. stoku wąwozu.	mogiła wojenna (niewidoczna w terenie)			1944-45 ?		
37	Nawty		park dworski	5/2, 7/5		poł. XIX w.		
38	Nowe Wikrowo		park dworski	86/2		poł. XIX w.		
39	Olkowo	w polu, w znacznym oddaleniu od wsi, na płd. od niej. Przylega do drogi polnej prowadzącej w kierunku do wsi Podągi	cmentarz ewangelicki, dawny	17		1 poł. XX w.		
40	Olkowo	w lesie, na wsch. od wsi, oddalony od szosy Godkowo-Olkowo, na niewielkiej skarpie	cmentarz ewangelicki, dawny	3		2 poł. XIX w.		
41	Osiek		kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat., parafialny pw. Św. Stanisława wraz z wyposażeniem wewnątrz	242/1	mur.	1709 r., 1791 r.	A-805	02.03.1968 r.
42	Osiek	wokół kościoła	cmentarz przykościelny	242/1		2 poł. XV w.	A-805	02.03.1968 r.
43	Osiek	16	dom	22/3	mur.	l. 20-te XX w.		
44	Osiek	20	dawna pastorówka, ob. dom	117/1	mur.	1909 r.		
45	Osiek	51	dom	275	drew.	4 ćw. XIX w.		
46	Osiek	68-69 (d. 23)	dom podcieniowy	247, 248/1, 413	drew.-mur.	poł. XIX w.	A-822	02.03.1968 r.
47	Osiek	w lesie, na wsch. od wsi, w dość	cmentarz ewangelicki, dawny	268		2 poł. XIX w.		

		znacznym oddaleniu, od pld. droga polna do Szymbor						
48	Piskajny	2-3	obora	106	ryglowy	k. XIX w.		
49	Piskajny	2-3	stodoła	106	ryglowy	3 ćw. XIX w.		
50	Piskajny		park dworski	57/2, 57/3, 106, 107, 108	poł. XIX w.			
51	Plajny	9	dom podcieniowy	8,9	drew.-mur.	1 ćw. XIX w.	A-823	12.03.1968 r.
52	Podągi		rządówka w zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek mieszkalny	18/8	mur.	2 poł. XIX w.	A-4229	24.05.2002 r.
53	Podągi		budynek gospodarczy w zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek gospodarczy gospodarstwa rolnego	21/6	mur.	1701 r., XIX w.	A-4229	24.05.2002 r.
54	Podągi		obora w zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek gospodarczy gospodarstwa rolnego	21/6	mur.	k. XVIII w.		
55	Podągi		stajnia w zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek gospodarczy gospodarstwa rolnego	21/6	mur.	3 ćw. XIX w.	A-4229	24.05.2002 r.
56	Podągi		stodoła w zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek gospodarczy gospodarstwa rolnego	20/1	mur.	3 ćw. XIX w.		
57	Podągi		park w zespole dworsko-folwarcznym	21/6		poł. XVIII-XIX w.	A-4229	24.05.2002 r.
58	Podągi	w pld.-wsch. narożniku parku w założeniu dworsko-folwarcznym, na splantowanym tarasie, łączący się układem zieleni z kompozycją parku	cmentarz ewangelicki, rodowy, dawny w zespole dworsko-folwarcznym	21/6		4 ćw. XVIII w.	A-4229	24.05.2002 r.
59	Podągi	ok. 1 km. na pld.-wsch. od wsi na skarpie wysokiego brzegu rzeki Pasłęki, ok. 200 m na wsch. od drogi do Sportyn, z częściowo zachowaną aleją dębowo-lipową	cmentarz ewangelicki, dawny	22/4		pocz. XIX w.		
60	Podągi	w pld.-zach. części wsi, na pld. od przedszkola, na zach. od kościoła	cmentarz ewangelicki, dawny, ob. niewidoczny w terenie, teren ujeżdżalni koni	139/4		ok. poł. XIX w.		
61	Skowrony		kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat., filialny pw. Wniebowzięcia NMP i Św. Stanisława	85	mur.	1320-50 r., 1699 r., 1810 r., 1908 r.	A-829	19.03.1968 r.
62	Skowrony		cmentarz przykościelny	85		1 poł. XIV w.	A-829	19.03.1968 r.
63	Skowrony	6	dom/sklep	93	mur.	pocz. XX w.		
64	Skowrony	po zach. stronie kościoła, po przeciwnej stronie drogi, na wysokiej skarpie	cmentarz ewangelicki z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej, ob. rzym.-kat.	34		1 poł. XIX w.		
65	Swędkowo		park w zespole dworsko-folwarcznym	57/5		XVIII/XIX w.		
66	Swędkowo	10/11	oficyna w zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek mieszkalny	60/3, 60/4, 60/12	mur.	2 poł. XVIII w.		

67	Swędkowo	12	dom w zespole dworsko-folwarcznym	60/9, 60/10	mur.	poł. XIX w.		
68	Swędkowo		spichlerz ze stajnią w zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek nieużytkowany	101, 106/1	mur.	1848 r.		
69	Swędkowo		stodoła w zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek nieużytkowany	87/1	drewn. - mur.	XIX w.		
70	Swędkowo	na wsch. od wsi, przy drodze Godkowo-Krykajny	cmentarz ewangelicki, dawny	120		2 poł. XIX w.		
71	Szymbory (Swędkowo)	na pñ. od wsi, przy drodze z Szymbor do Dobrego	cmentarz ewangelicki, dawny	144		2 poł. XIX w.		
72	Ząbrowiec	16	dom	124	mur.	1830 r.		
73	Ząbrowiec	21-22	dom	58/1, 66	ryglowy, mur.	2 poł. XIX w.		
74	Ząbrowiec	28	dom z częścią gospodarczą	73/1	drew.-mur.	2 poł. XIX w.		
75	Ząbrowiec	29	dom	212/1	drew.	2 poł. XIX w.		
76	Ząbrowiec	31	dom	210/3	drew.	2 poł. XIX w.		
77	Ząbrowiec	na zach. od wsi, przy rozwidleniu dróg polnych	cmentarz ewangelicki, dawny	93		2 poł. XIX w.		
78	Zimnochy	2	dom	36, 38/1	drew.-mur.	l. 30-te XX w.		
79	Zimnochy	3	dom	40, 41	drew.-mur.	l. 30-te XX w.		
80	Zimnochy	5	dom	39/1, 74/1	drew.-mur.	l. 30-te XX w.		

ZALĄCZNIK NR 2**Stanowiska archeologiczne znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Godkowo.**

ID	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr st. na obszarze	Nr st. w miejsc.	Funkcja obiektu	Kultura	Bliższa chronologia	Nr rejestru
1	Bielica	17-55	9	1	znal. luźne znal. luźne	pomorska -	wcz. ep. żelaza XIV-XV w.	
2	Dobry	17-56	3	1	znal. luźne		98-117 n.e.	
3	Godkowo	17-55	2	1	znalezisko luźne znalezisko luźne	pruska -	wczesne średniowiecze XIII-XV w.	
4	Godkowo	18-56	1	2	śląd osadnictwa	-	okres nowożytny	
5	Grądk	18-55	1	1	śląd osadnictwa	średniowieczna	XIII-XIV w.	
6	Grądk	18-55	2	2	śląd osadnictwa	nowożytna	XVI-XVII w.	
7	Grądk	18-55	3	3	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	pruska nowożytna	IX-XII w. XVII-XVIII w.	
8	Grużajny	18-55	4	1	śląd osadnictwa	nowożytna	XV-XVIII w.	
9	Karwity	17-54	1	1	grodzisko	pruska	wczesne średniowiecze	Rejestr zabytków nr C-109 z dnia 4 marca 1973 r.
10	Krykajny	17-56	2	1	znal. luźne	wielbarska	150-220 n.e.	
11	Krykajny	17-56	4	2	znal. luźne? znal. luźne znal. luźne?	pomorska pruska -	wcz. ep. żelaza wcz. średn. XIV-XV w.	
12	Krykajny	17-56	5	3	znal. luźne? znal. luźne?	pomorska -	wcz. ep. żelaza XIV-XV w.	
13	Krykajny	17-56	6	4	znal. luźne	pomorska	wcz. ep. żelaza	
14	Krykajny	17-56	7	5	znal. luźne? znal. luźne znal. luźne	pomorska pruska -	wcz. ep. żelaza wcz. średn. XVI-XVII w.	
15	Lesiska	18-56	8	1	śląd osadn.	-	okres nowożytny	
16	Lesiska	18-56	9	2	śląd osadn.	-	okres nowożytny	
17	Lesiska	18-56	10	3	śląd osadn.	-	średniowiecze	
18	Łepno	17-56	1	1	cmentarzysko	KŁ KKZ	wcz. ep. żelaza	
19	Łepno	17-56	8	2	znal. luźne?	pruska	wcz. średn.	
20	Łepno	17-56	9	3	znal. luźne znal. luźne	- -	neolit XIV-XV w.	
21	Miłosna	17-55	6	1	znalezisko luźne znalezisko luźne	pruska -	wczesne średniowiecze XIV-XV w.	

22	Miłosna	17-55	7	2	osada? znalezisko luźne? znalezisko luźne osada	pomorska wielbarska pruska -	wcz. ep. żelaza okr. wpł. rzym. wcz. średn. XI-XIII w.	
23	Miłosna	17-55	8	3	znal. luźne? znal. luźne	pruska -	wcz. średn. XVI-XVII w.	
24	Nawty	18-55	5	1	śląd osadnictwa	nowożytna	XVI-XVIII w.	
25	Nawty	18-55	6	2	śląd osadnictwa	pruska	IX-XII w.	
26	Nawty	18-55	7	3	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	średniowieczna nowożytna	XIV- XV w. XVII-XVIII w.	
27	Nowy Cieszyn	18-55	8	1	śląd osadnictwa	nowożytna	XVII-XVIII w.	
28	Olkowo	17-57	9	2	osada?	?	wcz. ep. brązu	
29	Olkowo	17-57	8	1	osada? osada	wejcher.-krotosz. pruska	ep. żelaza okres halszt. XI-XIII w. n.e.	
30	Osiek	17-55	1	1	grodzisko?		średniowiecze	
31	Osiek	17-55	3	2	znalezisko luźne	łużycka?	epoka brązu?	
32	Osiek	17-55	4	3	znal. luźne?		XIII-XV w.	
33	Osiek	17-55	5	4	znal. luźne	pomorska	wcz. ep. żelaza	
34	Plajny	18-55	9	1	śląd osadnictwa	wsch.-pomorska	wczesna epoka żelaza	
35	Plajny	18-55	10	2	śląd osadnictwa	nowożytna	XV-XVI w.	
36	Podągi	18-57	21	1	grodzisko cyplowe grodzisko	pruska KKZB	wcz. średn. WEŻ	
37	Podągi	18-57	22	2	grodzisko cyplowe grodzisko	pruska KKZB	średniowiecze WEŻ	Rejestr zabytków nr C-179 z dnia 21 maja 1993 r.
38	Podągi	18-57	23	3	grodzisko?	-	-	
39	Podągi	18-57	24	4	wał podłużny	-	średniowiecze	
40	Podągi	18-57	25	5	śląd osadnictwa	pruska	wcz. średn.	
41	Podągi	18-57	26	6	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	łużycka? ? -	ep. brązu. pradzieje późne średniow.	
42	Podągi	18-57	27	7	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	pruska -	wcz. średniow. późne średniow.	
43	Podągi	18-57	28	8	śląd osadnictwa	pruska?	średniow.	
44	Podągi	18-57	29	9	śląd osadnictwa	pruska	wcz. średniow.	
45	Podągi	18-57	30	10	śląd osadnictwa	?	pradzieje	
46	Siedlisko	18-55	11	1	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	pruska nowożytna	IX-XII w. XV-XVI w.	
47	Siedlisko	18-55	12	2	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	pruska średniowieczna nowożytna	IX-XII w. XIV-XV w. XVIII-XIX w.	
48	Siedlisko	18-55	13	3	osada	pruska	IX-XII	

					osada (wieś)	średniowieczna	XIV-XV w.	
49	Siedlisko	18-55	14	4	śląd osadnictwa	pruska	IX-XII w.	
50	Skowrony	18-55	15	1	cmentarzysko	wielbarska	okr. wpływów rzymskich B2a	
51	Skowrony	18-55	16	2	śląd osadnictwa	pruska	IX-XII w.	
52	Stary Cieszyn	18-55	17	1	grodzisko	pruska ?	IX-XII w.	
53	Ząbrowiec	18-56	2	1	śląd osadnictwa	rzucewska?	neolit	
					śląd osadnictwa	-	średniowiecze	
54	Ząbrowiec	18-56	3	2	śląd osadnictwa	-	średniowiecze	
					śląd osadnictwa	-	okres nowożytny	
55	Ząbrowiec	18-56	4	3	śląd osadnictwa	-	neolit?	
					śląd osadnictwa	-	średniowiecze	
					śląd osadnictwa	-	okres nowożytny	
56	Ząbrowiec	18-56	5	4	śląd osadnictwa	-	średniowiecze	
57	Ząbrowiec	18-56	6	5	śląd osadnictwa	-	neolit?	
					śląd osadnictwa	-	średniowiecze	
					śląd osadnictwa	-	okres nowożytny	
58	Ząbrowiec	18-56	7	6	śląd osadnictwa	-	okres nowożytny	
59	Ząbrowiec	18-56	11	7	śląd osadnictwa	-	średniowiecze	
					śląd osadnictwa	-	okres nowożytny	
60	Ząbrowiec	18-56	12	8	śląd osadnictwa	-	średniowiecze	
61	Zimnochy	19-56	27a	Ia	kurhan?	-	wcz. ep. żelaza	
62	Zimnochy	19-56	27b	Ib	kurhan	-	wczesna epoka żelaza?	